

3 нашого життя.

Кітський панотці і Шевченко. — Одержте політикування. — Клерикальне кубелечко — Школярів внаслідок. — Нація адміністративний клерикалізм. — „Богохулний ересь, істинна гниль і мрачні уступки“. — Патологічні доброді. — Новація християнства. — Брощора М. Лозинського. — Шлях богохулних поглядів! І. перелата. — Чорні фаляги і агітація за християнсько-суспільний союз*. — Клерикальні претезії і несуті висвітлити. — Одає свідка. — Прообраз на майбутність.

Недавно „Рада“ поділа була дуже цікавий факт із нашого життя. Священник в київському передмісті Пестряков обернувся до київського місіонерського комітету а порядку заборони панахиди по Шевченкові, бо вони, мовля, ширять сепаратизм і мазепиство. От ці місіонери, виступаючи таку пораду, почали думати-гадати, що їм справді в Шевченкові рбити. Одні стояли за пораду о. Пестрякова, інші ж доводили, що заборонять не годяться: Шевченка, мовля, поховано по православному обряду й через те не можна нікому забороняти молитися за поета. Проте отці не аважалися порішити справу за одним разом і доручили місіонерові-священникові Потехину скласти спеціальний д-клад про українство та Шевченка*). Виходить, що комітет іше матиме спеціальне „судження“ про те, чи дозволяти молитися за Шевченка, чи забороняти.

Ми не будемо забігати наперед і ворожити, на чому стануть київські отці місіонери. Нехай може навіть вони й згадують Христові слова, що не за дла праведників пришло в них у світ, а за дла грішників, щоб їх порятувати, і агадують, дозволяють молитися за такого „грішника“, яким був Шевченко. Нехай, кажу, — аважу воясом не де, а внаше; що навіть таке питання могло виникнути в наші часи. Правда, для нас, що на свої очі бачили, як дошукуються, за якого саме „болярина Льва“ подавав хтось на „часточку; для нас, що знаємо про проєкт одного з архієреїв кавказу аважему на всіх владатахських паст-

менявник у Росії, — ватагна київських отців не може бути великою несподіванкою. Але все ж таки в київському випадку єсть де-що нове, коли рівняти його навіть до агаданих дошпур фактів. Там, на поховорі Толстого та а проєкт епископа Гермогена вихідним пунктом була все така реальна мотивація: Толстого був „анафема“, „бевбожник“, „непримиренний“, „нераскаяний“; інші письменники, каліди та на анафем — теж. Догодалий о. Пестряков не аважав в д-вному разі на релігійну сторону справи воясом, — Шевченку для його тільки політичний пралор і заборона цахадик по Ш-вченкові тільки спосіб політичної боротьби. Оце одверте політикування київських місіонерів, що не аважалися зразу ж нагадати дотепному обобратові воясому про Христову науку — це й єсть те характерне, що найбільш авертає на себе увагу в київській підлі. Це поазує, що клерикалізм, як політичне я'вляще, вже вимостив оже і нає тепленьке кубелечко і вже мостяться висажувати молодих пшадників клерикалізму, які безперечно далеко підуть, бо в-істинну горизонталю серед цим з кожного погляду школярів аважившем безмежній і безмірній. І незабаром, певне, про славі підняги лямарів темного середньовіччя ми це почнемо...

Дуже спокуслива була б думка підійти до київської підлі з національного погляду, побачити тут тільки національне невідомство київських пан-отців. Проте такий погляд був би цілком безплідний. Авже, — пригадаймо собі тільки д. Лободовського а його агітацією проти Шевченка, — маємо вже й національно-свідомих людей, що а самого тільки клерикалізму роблять те саме, що й невідомі Пестрякови та Потехини. Нехай їх, таких українців-клерикалів, у нас не гурт іще, нехай це одяний, які це сами плутаються між клерикальними симпатіями та національними обов'язками, але вояє єсть і цього на насіяня досить. Школярів часів аважившем доєсть урожай, і погроху таких людей муєть

більшати. Гавячнн, де клерикалізм розвивався, й показав себе раніше, де нам добрий зразок того, як поводитися клерикалі, що на цілком національному вже ґрунті стоять і навіть поклоні б'ють перед „національними святами“. Характерно, що пробним камнем для клерикалізму і там став — Шевченко.

Хто читав відому працю Драгоманова про Шевченка, той пам'ятає, що в Галичній це ворогування національно-свідомих, але політично-темих клерикалів проти українського Кюбаря не а зурочальшого дла почалося. Драгоманов повбрав а біжучої преси досять аваживших квітки ультрамонархічного клерикалізму і склав а їх роковийнй бюджет на вічну пам'ять про людей, яких і ймення без цього загинуло б а безвісті минулого. Всякі „катехити“, „русини, но і священники заравом“ перші накиннулись на П-й том пражежкого видання „Кюбаря“, доводили, „скільки там богохулних ересей і нігілістичної гавлі“, авоборуючи а кафедрі церковної брати участь навіть у літургійних вечірках, присвячених пам'яті поета. Не далеко від цього зплили й аступники світської інтелекції: вони теж признавали, що в тому тому „мрачні уступки находитися“, і коли й виправдували бододатного Кюбаря, то тільки тим, що він був православний і через те мав, бачите, право не аважати догмату непогрішимості папи, і т. и. *). Взагалі ав кордоном, де українському слову була аважившем більша воля, само громадянство перевело без пенаяру і над літературою, і в особина над Шевченком; tacito consensu твори його було поділено на „геніяльні“, які треба до неба вивалити, та на „мрачні“ і „неморальні“, про які краще мовчати, коли вже не сила звичити, або хоч дошквидити а княжого, Правда, коли останніми часами гору в національному житті аважившем була світська інтелекція, коли й

*) Відомі факти й читати дна, у Драгоманова — „Шевченко, український а соціалізм“, Громада, IV, стор. 113—117.

твори Шевченка в повних виданнях шароко розійшлися, — аважившем, й агаданий поділ сам собою муєть упасти. Так аваче й асталось було, — признавий яєсь ніби менше чуже стало останніми часами про вояє протести проти „неморальності“ Шевченка, хоч вноді такі трагіолоє длао цікаве з цього погляду, що стоїть уже на межі а патологією **). Можна було сподіватися, що де дали такі патологічних добродійців все меншати, або хоч соромитиються вони виходити на світ з своїми глибокодумними домислами. Проте аваж останній рік зривав несподіванку, вернувшись до старих часів.

Торшнього літа повстала в Галичній нова, вивраво клерикальна партія, — така званий „християнсько-суспільний союз“, українська відміна німецьких християнських соціялістів. Тоді ж таки на сторіжках „Ради“ й спробував був виважити реакційну твору новол організації а політичного боку, рутеваць а національного, шкодливий а громадського. Хоча партія багато деталів з своєї тактики обмявляла, вставляючи натомість вояє миролюбність та „християнський етику“, проте могамо було ав підатаві загальну П програму вже авевред звязати, що практика піде по-ав миролюбістю та самою „християнською етикою“. Між иншим уже тоді цілком яєно бало для мене й те, як клерикали муєть поставитися до Шевченка. „Можна думати, — писав я тоді, — що незабаром позиція (партії) виважитися й а деталях, як це в м'яулюю ми ав раз вже й батили в клерикальному таборі. Не відомо, настр. культ Шевченка в Галичній вояє на аважу тому, що твори цього стові, — аважившем клерикали українського „схизматика“ клерикали ретельно підшукували в аважившем „моральності“ (агадується „християнська етика“ нової партії) та „греко-католицької церкви“, і а цього погляду Галичнина аважившем вичерпила була влпих тутешніх Лободовських,

** Кілька фактів в останніх часів я наівм був а своїй статті „Пропала книга“, — „Рада, 1908, ч. 47.“

яким святи спокійно не дають такі Шевченкові твори, як „Марія“. Цікаво, яку позицію в цьому і в пшачих инших таких пшачивших аважившем „християнсько-суспільний союз“, як аважившем а таких колівий між реакційним клерикалізмом та демократичним цюки що українством? **).

На це, для мене й тоді цілком безумовне, питання рік партійної практики дав уже аважившем відповідь. На початку цього року у Львові вилпала брощора д. М. Лозинського „Духовенство і національна культура“, в якій аважившем чимало характерного матеріалу, що на повний авілет обмявляе „християнсько-суспільний союз“ і аважившем клерикальних елементів у Галичній. Цікаво, що і цього року Шевченку єсть тим пробним камнем, на якому аважившем собі нове клерикальне організація: орган воявничого ультрамонархіста вояє авожеридиавшем на Шевченкові, досажувати таких одвертих форм, які не часто можна було бачити навіть у старі часи. По дорозі виважившем аважившем в новітніх „християн“ і инші ривей, які теж не личать до їх смірено-мудрого вгляду та миролюбивих аважившем під час асновування партії. Користуючись а матеріалом, аважившем в аважившем дошпур брощору д. Лозинського, подам тут де-які факти в найновіших відносинах наших земляків за кордоном.

Почалося а святакування 50-літніх роковина смерті Шевченка, — аважившем а ювілейній статті д. Лозинського в „Дні“. В статті цій, аважившем виважившем характеристикці поета, орган клерикалів „Руслан“ аважившем влпучив ав, чоге його було треба — „двігик богохулних поглядів“. Аважившем, що „Руславова“ не так цікаві були отці „двігик“, як добра, на його думку, аважившем виважити яму конкурентів. Признавий кінчає цим разом „Руслан“ аважившем не дозвачившем: „Отже новий доказ, як орган „Народ. Комітету“ і укр.-руського клубу, в котрих засідають священники, орган піддер-

*) На старий шлях“, „Рада“, 1911, ч. 145

*) „Рада“, 1912 р., ч. 86.

людиною перелітаю священиків, глузуючи собі з основних засад віри і церкви. Що ж на це всі ті священики? Чи не повинні собі раз уже сказати про редакторів „Діла“: quousque abutere pietati a nostra? („Лозинський, стор. 3)—, розуміється, зрештеша передлачування газети. Вже з того, як ставити „Руслан“ питання про „основні засади віри і церкви“, переводячи їх кинь-киндом на передлачу—видко, що йому власне байдуже і про віру і про церкву і не байдуже про саму передлачу. Той галас, що зняли коло цього дрібного інцидента клерикали, покажує, що справді маємо тут діло не так з ображеним релігійним почуттям, як з чисто політичними ходами на заціпення політичного супротивника.

За „Русланом“ піднялись і інші чорні фаланги. Ямаєв о. Щепкович видав у Станіславові брошуру, в якій пішов ще далі. „Во імя правди“, як окрестив автор свою брошуру, йому вже не досить обвинувачувати д. Лозинського й редакцію „Діла“ за „найлюдовішій ересі і богохульств“: він набрався в інтимному житті своїх супротивників і сміливо промовляє, що „ті всі еретичні хули мають служити для „Діла“ в цілях управління розвитку“ (ст. 13). Брошура о. Щепковича ретельно розсуджується за допомогою духовної власти між духовенством, за обсорбиха воно вносить більш-менш грізні прокляття проти „Діла“ та авторів людовішньої статті, а миролюбивий „Руслан“ усі ті документи зберігає для історії на своїх сторінках. А в зв'язку і разом з цим іде завзята агітація за те, щоб духовенство прилучалося до „Християнсько-сусупного союзу“, щоб християнська публіка покинула свою передлачу і піддержувати „мереживне плігасство“, а оберуаюся з своїми грішми туди, де „плігасством“ не пахне... Достигає, певна річ, по дорозі й Шевченків, за його „соромний поемат“ („Марію“). То тут, то там духовенство колективно ухвало вивизати спеціальні одривки в перших „для перепрошення“ (1)

так тяжко зваженого Христа і Його Препорочної Богоматері“; поставте голоси про те, що духовенство повинно бути поставлене на чолі всієї нашої національної культури, вивати її під свою цезуру й догали. І характерно великий, як зазначає д. Лозинський, що вся ця орґія клерикалізму відбувається без жадних протестів од святої інтелігенції... Ця клерикальна реакція,—паше д. Лозинський,—яна вступила після того, як через кілька літ здавалося, що наша сусупність творить один постушовий табор, повинна бути для нашої видьолуної інтелігенції наукою на будуче. Стоячи в перших рядах національної боротьби, видаючи їй усі свої сили, видьолуні елементи нашої інтелігенції думали, що їх праця, їх заслуги для справи національного визволення народу є достаточною зарплатою, адоуватиме в нашії сусупності що-раз більше право горожаєства. А тим часом на адоуваних ними позиціях укріпились елементи, яких панування в сусупності рівнозначне з консервативно-клерикальною реакцією“ (стор. 43—44).

В цьому власне й лежить уся вага справи, небезпека не тільки для демократизації нашого життя, а й для частко-культурного розвитку нашого народу. Вивіємо хоч би цей похід проти вабільшого нашого поета, який таж вуку та влюбі майже вразом розпочинає неспівом національно о.о. Пестрякови на російській Україні і свідомі о.о. Щепковична закордонній, оці вимагання духовної цезури над прозямами людового духа. Ми знаємо, що значить така цезура,—знаємо з тих численних утрат, з того обмеження вільної творчості на всіх вірогатах духовного життя, які несла з собою ця цезура. Наукові адоукти, вільна творчість, людовий добробут, сумління, честь—все йшло на поталу неситим апетитам каста, кліра, що вступив собою і вимагав справжньої християнської етики, і індерсе широким народніх мас. Клір, як окрема громадська категорія,

завжде тягнула й тягтима руку за дужих проти ослабших. Те, що тепер адобується на наших очах,—усі оті блоки з панством проти селянства на нашій Україні—це тільки неминуний результат того клерикального напруги, який широко хапало розлавається тепер і у нас. Даремно окремі кращі одиниці а можи самого духовенства амагатимуться проти цього. Іхні благородні, але безплідні змагання тільки краще підкреслюють вагальний шлях клерикалізму—назад до середньовікових забобонів та надсупств і морального й фізичного. Даремно тут маритися на національну свідомість нашого духовенства й поклядатися на те, що з зростом свідомости справа стане інвакшою. Приклад Галичини що до цього промовляє дуже красномовно. І коли тепер свідомість посполонких людей і з-поміж нашого духовенства удержує їх од клерикалізму, то з поширенням свідомости і на неї впадатиме той чорний клерикальний туман, якого не адиахтяться—доки клір своїми інтересами мрятима громадська доброта, доки віра не аробиться особистою справою кожного,—тим святам святих, куди нема ходу сторонній людині...

Не швидко це буде, певна річ, але така буде. Вільна людина людові адобує вапцію за цюпцією і теперішній адиахтєний клерикалізму з реакцією, прислуговання перед сильним світлом цього—це остання може спробувати своє привилеюване становище. Дарма праця! Грізний, невдоволадий колісас Ватикан, який посилав свої інтелігенти на всі кінці світа, перед яким корчилися і тремтіли можновладиці—оберується тепер у значайшу собі варіоку фірму, що збирає всякими способами орбіли ліри з цікавих форестерів, а кругом і повз його тече мотуля життя, не рахуючи аже з інтелігентами, не потребує індульгенцій, глумуючи і з тих, і з других. І безперечно—це явний прообраз на майбутність усього клерикального руху.

Сергій Єфремов.